

Vojáci a policajti, ale i panáčci, andělé a ... lidé

I když, jak známo, pocházejí fazole z Ameriky, v minulosti se v Evropě i u nás hojně rozšířily a staly se běžnou součástí jídelníčku. Pěstují se jak keříčkové, tak tyčkové typy a obojí jsou na našich zahradách všeobecně rozšířené. Fazole se snadno nejen pěstují ale i semenaří. Jde o vděčný zahradní i polní druh. O pestrosti a bohatosti fazolí jsme v měsíčníku Bio v poslední době psali zejména v Bio č. 7-8/2013 v článku Strakaté krasavice, vojáci, šváby, perličky, hrachovky i sirky... Následující příspěvek můžeme brát jako jeho volné pokračování.

Fazole s kresbou lidské postavy

Velmi pěkné jsou fazole s barevnou kresbou na semeni a mezi nimi mimořádné ty, jejichž kresba připomíná lidskou postavu. Ve sbírce Gengelu, o. p. s., se během let nashromáždilo několik různých původů takovýchto keříčkových fazolí. Jejich srovnání je zajímavé z mnoha pohledů. Nejen co do podoby kresby a její barevnosti, ale i zachycení míst, ze kterých k nám připutovaly.

Většina pochází nebo byla získána z Moravy a Slezska. První a nejstarší jsou právě fazole **Vojákové**. Pod tímto označením poskytla jejich dárkyně už v roce 1997 spolu se semínky i příběh, který se s nimi pojí: *Tyto fazole se za II. světové války nesměly na „Prajzské“ (to je oblast Hlučínska) pěstovat, protože je na nich voják a lidé si v nich pěstovali smysl pro obranu proti Němcům. Stejně přežily. Tak vám moje „vojákové“ fazole posílám. Jsou žlutoluské, keříčkové, úrodné a chutné.*

Vojákové fazole se rychle staly v Seznamu starých plodin Gengelu oblíbenou odrůdou, a to nejen pro svou zajímavou podobu a pozoruhodnou lidovou historii, která je s nimi spojena, ale i jako odrůda, která je nenáročná a vděčná v pěstování, poskytující snadno upravovatelné fazolky pro přípravu různých pokrmů v domácí kuchyni. Jako takové byly vybrány i do gengelevského letáku Babiččiny odrůdy znovu na zahrádce, který představuje typické staré a krajové sorty, jež se dochovaly do dnešních dní a které lze znovu pěstovat a využívat na domácích zahradách. (Leták je v současné době rozebrán, hledáme dárcce a sponzory pro jeho nové vydání, děkujeme předem!)

Bohatství různých názvů a původů

Postupem času k Vojákovým fazolím přibývaly další podobné odrůdy. A to nejen z našich zemí, ale i ze zahraničí. Již v jejich názvech a pojmenováních zaznívá velká pestrost: **Andělské, Plevovec I, Blatný I, Panáčkové z Kvasic, Policajti, Čelovek, Vojačka, Soldier, Saint Esprit a oeil rouge, Wachs beste von allen, Monstranzbohne.**

Andělské fazole jsme obdrželi z Hané, jde o rodinnou odrůdu, kterou pěstovala již babička dárcce.

I když sorta, pojmenovaná Blatný I, byla zaslána z okolí poutního místa Křtiny u Brna, má podle dárcce svůj původ na Slovensku.

Fazole Čelovek má kresbu tmavě červenohnědé barvy.

(FOTO – Hana Syrová)

Zatímco označení Vojákové lze považovat za obecné, a prakticky lidové pojmenování, některé odrůdy s podobným vzhledem byly získány od dárců bez jakéhokoli označení, prostě jako fazole, mnohdy spolu s jinými fazolovými odrůdami. V takových případech jsme je pojmenovali. Odrůdu Blatný I podle jména jejího dárcce,

Vojákové fazole byly vybrány na leták Babiččiny odrůdy znovu na zahrádce jako ukázka starobylé odrůdy s příběhem.

(Obr. – archiv Gengelu)

Plevovec I podle místa původu. Římská číslice ukazuje, že od dárcce či z místa došlo několik různých fazolí, které byly očíslovány. Jméno Andělské vymyslel dárcce po našem dotazu, jak danou odrůdu pojmenovat. Název Panáčkové z Kvasic je spojením označení od dárkyně (zaslala je v roce 2007) a místa původu, z něhož odrůda pochází, kde byla pěstována. Policajti jsou označením od dárcce, snad je to jméno také starobylější, podobně jako Vojákové. Podle výkladu, který jsme dostali s odrůdou Policajti, připomíná jejich kresba obraz tváře a přilby někdejších příslušníků SNB, kteří jezdili na motorkách.

Odrůda Vojačka jako obdoba Vojákových nám byla zaslána v roce 2012 ze Slovenska. Ženská podoba jména tu asi vychází z tvaru „ta fazolka“. Ostatně jazykové kolísání mezi mužským a ženským rodem je běžné i u nás, zatímco botanicky je „ten fazol“, v obvyklé mluvě často slyšíme „ta fazole“, „ty fazole“, tedy ženskou podobu. Západoevropský původ mají sorty Soldier, Wachs beste von allen a Saint Esprit a oeil rouge, z Východu pak přišla odrůda Čelovek. Ta pochází z ukrajinské vesnice Mykolaivka (ves s českou menšinou) a ve sbírce Gengelu je od roku 2001.

Pro jistotu se krátce podíváme na cizozemské názvy. Vedle již zmíněné Vojačky je tu anglicky pojmenovaný Soldier, v překladu tedy opět Voják. Francouzský Saint Esprit a oeil rouge znamená v češtině Svätý duch s červeným okem, německé Wachs beste von allen pak Vosková nejlepší ze všech. Tuto odrůdu najdeme v literatuře (například Podešva J. a kolektiv: Encyklopedie zelinářství II, Praha 1959) také pod anglickým jménem Brittle wax, tedy Křehká vosková. Její název je v obou případech odvozen podle barvy

➤ a vlastností lusků. Z Ukrajiny pocházející Čelovek je nám slovensky zcela srozumitelný, je to člověk, človíček! Všechny uvedené odrůdy jsou keříčkové. Jedinou výjimkou je fazole s obdobnou kresbou, ale tyčkového vzrůstu, získaná s označení Monstranzbohne ze sousedního Rakouska. Tato fazole Monstrance odvozuje své jméno z podoby zdobené schránky na vystavování hostie v katolických kostelích.

Voják je někdy invalida a anděl má jen malá křídla

Odrůdy či původy se od sebe vzájemně liší například barvou i velikostí kresby. A tyto znaky se proměňují i v rámci jedné odrůdy. Tak třeba u Vojákových je na některých semenech postava vzorná, ukázková se všemi částmi, voják zdravý a jako ze škatulky. Někde je ale voják spíše invalida, chybí mu tu kousek nohy, tu celá ruka! Některý stojí vzorně rovně, v ukázkovém v pozoru, některý si dal trochu pohov a jiný z fazole již prakticky odešel, zanechav tam po sobě jen malý kousek mundůru. Podle získaných označení je pestré složení postav nebo jejich povolání: může to být voják, policajt nebo panáček, ale i člověk, anděl nebo dokonce snad sám Duch svatý. Záleží asi na představitosti dané osoby, na tom, s čím se setkávala, jaké osoby se vyskytovaly v jejím okolí, jakou hrály úlohu v životě apod.

Barvy na těchto fazolích jsou nejčastěji od světle červené či červenavé, přes červenohnědou a hnědou až do barvy černé. Kresba a barva se může měnit i v závislosti na podmínkách pěstování. Někdy se kresba zvětšuje, postava se jakoby „rozpíjí“ po celém semeni, jinde zase té-

Odrůda Monstrance je na rozdíl od Vojákových, Andělských, Policajtů a dalších fazole tyčková.

Sorta Plevovec I má kresbu postavy světle zbarvenou.

Odrůda Policajti zobrazuje podle informací jí provázejících hlavu příslušníka SNB v přílbě na motocykl. (FOTO – Hana Syrová)

měř mizí, fazole se stávají skoro čistě bílé. Dle různých znaků jsou původy nebo odrůdy od sebe celkem dobře odlišitelné. Černou barvu postavy mají Andělské, Policajti i Wachs beste von allen. Zatímco u Andělských je semeno delší, podlouhlé, Policajti mají semeno kratší, zavalitější. Délkou semen Andělským podobnější Wachs beste von allen má zase žlutý lusk, zatímco Andělské jej mají zelený apod.

Magický obraz člověka, byť v nepatrné velikosti, jako na našich zmíněných fazolích, vždy rozechvívá duši člověka. Vyvolává různé otázky, představy a možná i dohady, jak se ten člověk na fazole dostal? Výklady mohou být různé. Podle jedné legendy se prý kresba člověka na semeni objevila samovolně a až jaksí dodatečně. Původně byly tyto fazole čistě bílé. Poté, co byly zasety na pole, kde byly pochováni vojáci padlí v bitvě, se na nich při sklizni objevil znenadání právě obraz vojáků. Fazole tak obrazně vyjádřila skutečnost padlých bojovníků pohřbených pod jejich kořeny. Jistě by se našla i další vysvětlení, možná podmíněná jinak. V čase ohrožení naší republiky před druhou světovou válkou představovala postava vojáka obránce a spojila se s ochranou vlasti před nepřáteli.

Odrůdy fazolí nesoucí na sobě podobu člověka jsou vděčné. Skrývají v sobě často dějinný nebo lidský příběh a jejich pěstováním můžeme tuto historii znovu oživit. I proto je dobré udržovat bohatství a dostupnost různých odrůd, a samozřejmě nejen fazolových.

P. Dostálek

Za laskavé zhotovení detailních záběrů fazolových semen děkujeme paní Haně Syrové.